HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד ואם חטאו צבור אומרים [א](לו כלך) אצל צבור וצריכא דאי אשמועינן יחיד משום דלא מפרסם חטאיה אבל צבור דמפרסם חטאיהו אימא לא ואי אשמועינן צבור משום דנפישי (א) רחמייהו אבל יחיד דלא אלימא זכותיה אימא לא צריכא והיינו [ב]דרבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן (ב) מאי דכתיב [1]נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה [ג]וא"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא שנאמר [2]והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך וכל העובר עבירה אחת מלפפתו ומוליכתו ליום הדין שנאמר [3]ילפתו ארחות דרכם וגו' ר"א אומר קשורה בו ככלב שנאמר [4]ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה [ד]לשכב אצלה בעוה"ז להיות עמה בעוה"ב אמר ר"ל בואו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא הן לא חטאו אנו לא באנו לעולם שנאמר [5]אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון וגו' למימרא דאי לא חטאו לא הוו מולדו והכתיב [6]ואתם פרו ורבו עד סיני בסיני נמי כתיב [7]לך אמור להם שובו לכם לאהליכם לשמחת עונה והכתיב [8]למען ייטב להם ולבניהם וגו' לאותן העומדים על הר סיני והאמר ר"ל [ה]מאי דכתיב [9]זה ספר תולדות אדם וגו' וכי ספר היה לו לאדם הראשון מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו דור דור ופרנסיו כיון שהגיע לדורו של ר"ע שמח בתורתו ונתעצב במיתתו אמר [10]ולי מה יקרו רעיך אל [וגו'] וא"ר [ו]יוסי [ז]אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף שנאמר [11][כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף] כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי לא תימא אנו לא באנו לעולם אלא כמי שלא באנו לעולם למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי והכתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות על תנאי ומי כתיבי קראי על תנאי אין דהכי [ח]אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב [12]ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם מקבלין ישראל את התורה מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו מיתיבי [8]מי יתן והיה לבבם זה [ט]להם לבטל מהם מלאך המות א"א שכבר נגזרה הא לא קיבלו ישראל את התורה אלא [י]כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן שנאמר [8]למען ייטב להם ולבניהם [כ]עד עולם הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי יוסי אומר לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן שנאמר [5]אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון ורבי יוסי נמי הכתיב למען ייטב להם ולבניהם עד עולם טובה הוא דהויא הא מיתה איכא (ג) [ל](רבי יוסי) אמר לך כיון דליכא מיתה אין לך טובה גדולה מזו ות"ק נמי הכתיב אכן כאדם תמותון מאי מיתה עניות [מ]דאמר מר ארבעה חשובים כמתים אלו הן עני סומא ומצורע ומי שאין לו בנים עני דכתיב [13]כי מתו כל האנשים ומאן נינהו דתן ואבירם ומי מתו מיהוי הוו אלא שירדו מנכסיהם סומא דכתיב [14]במחשכים הושיבני כמתי עולם מצורע דכתיב [15]אל נא תהי כמת ומי שאין לו בנים דכתיב [16]הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי תנו רבנן [17]אם בחקתי תלכו אין אם אלא לשון תחנונים וכן הוא אומר [18]לו עמי שומע לי [וגו'] כמעט אויביהם אכניע ואומר [19]לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגו' ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך וגו' תנו רבנן [8]מי יתן והיה לבבם זה להם אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם היה להם לומר תן אתה כפוי טובה דכתיב [20]ונפשנו קצה

בלחם

לומר לך. גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשבים: **דמפרסם חטאיהן.** ואיכא חילול השם לא ליתקבלו: **מלפפתו.** מעטפתו לשון מלבוש כמו מלפפין את התינוק בשבת (שבת דף קכט:): **לאבותינו.** עושי העגל: **לא באנו לעולם.** שהיו כמלאכים ולא הולידו בנים: [נ]**לאותם.** בנים שהיו כבר בעמידתם בסיני: **לשמחת עונה.** שעד עתה נאסר להן אל תגשו אל אשה[ס]: **עד שיכלו וכו'.** אוצר יש ושמו גוף ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להולד ונתנם לשם: **כי לא לעולם אריב.** לאחר זמן הגאולה ולא לנצח אקצוף מלגאול כי רוח אשר לפני נשמות שבגוף יעטוף הוא המאחר כמו העטופים ללבן (בראשית ל) ונשמות שאני עשיתי: **כמי שלא באנו לעולם.** לפי שהן חיים לעולם וכל זמן שהן קיימין אין אנו חשובין כלום: **הא לא קבלו ישראל את התורה.** הוי שומע מכאן שלא קבלוה לקבל שכר היום בעולם הזה אלא שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן וזו היא טובה הכתובה כאן למען ייטב להם: **הוא דאמר.** ר"ל: **עניות.** שמשחטאו שלטו בהן שונאיהם[ע] המכלים את ממונם כל היום בוזיה לאכול[פ]: **דתן ואבירם.** דאמר מר (נדרים דף סד:) כל מקום שנאמר נצים נצבים אינן אלא דתן ואבירם והכא (ד) במבקשי נפשו כתי' נצים היינו אותן עברים שהלשינו עליו: **וכן הוא אומר לו עמי שומע לי.** שהקב"ה מתחנן לפניהם שישמרו את התורה. לו עמי היינו תחינה כמו הן לו יהי כדברך (בראשית ל): **כפויי טובה.** אינן מכירין להחזיק טובה לבעלים:

בלחם

וצריכא פי' לכתוב חטאם[צ] וקבלת תשובתם: **שאלמלא** לא חטאו לא באנו לעולם. ואע"ג דאמרינן פ"ק דערובין (דף יג: ושם) נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא היינו בתחלת לידתו שאין ידוע מה יהא בסופו אבל כשהוא צדיק אשריו ואשרי הדור שהוא בתוכו ועוד דלמסקנא דכמי שלא באנו לעולם אתי שפיר: **אין** בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף. וא"ת מ"מ יכלו ע"י עובדי כוכבים שיהו מולידים ואומר הר"ר אלחנן דנשמות של ישראל ושל עובדי כוכבים אינן בגוף א' והא דאמר (שבת ל:) עתידה אשה שתלד בכל יום לימות המשיח שמא י"ל גוף חדש ונשמות חדשות יהיו: **כי** רוח מלפני יעטוף. משיח נקרא רוח כדכתיב (איכה ד) רוח אפינו משיח ה' וה"פ דקרא המשיח מלפני יאחר כמו העטופים ללבן על ידי נשמות אשר עשיתי: **אלא** שירדו מנכסיהם. דליכא למימר סומים היו דהא כתיב בעדת קרח (במדבר טז) העיני האנשים ההם תנקר ומצורעים נמי לא הוו דהא בעדה בתוך המחנה היו יושבין וכ"ת דבמתן תורה נתרפאו דהא אותן שנתרפאו כבר חזרו למומן במעשה העגל[ו] ושלא היו להם בנים ליכא למימר דבשביל כך לא היו פחות קרובים למלכות להלשינו כבתחלה וי"מ דמשמע ליה שירדו מנכסיהם דמחמת כן אין להן כח עוד להזיק אבל כל הנך היו יכולין להזיקו ע"י ממונם ופשטיה דקרא מיירי בפרעה (ה) וימת מלך מצרים: **כפויי** טובה. לכך קראם כפויי טובה שלא רצו לומר אתה תן לפי שלא היו רוצים להחזיק לו טובה בכך: (שייך לע"ב) **עד** ארבעין שנין לא קאי איניש. פירש"י שאף משה לא נזכר וא"ת אמאי כעס משה על ישראל הלא גם הוא לא נזכר וי"ל שלפי שהוא לא היה צריך לתפלה זו לא נתן לב עד מ' שנה דקס אדעתיה דרביה אבל ישראל שהיו צריכין לתפלה זו היה להם להתבונן מאותה שעה שהרי כבר חטאו בעגל ובמרגלים ור"י פי' שמשה לא הקפיד עליהם על דבר זה עד מ' שנה כי היה סבור לסוף מ' שנה יעמדו על דעת קונם ויאמרו אתה תן ולא היה בדעתו שהיו מניחים לומר אותו משום כפיית טובה אבל כשעברו ארבעים שנה שראה שהיה להם לדעת הדין עליהם שהיו מניחין בשביל כפיית טובה ואז הוכיחם:

יכרם

מסורת הש"ס

א) [נ"ל להו לכו], ב) [מ"ק טז:], ג) סוטה ג:, ד) שם יומא לה:, ה) סנהדרין לח:, ו) ס"א אסי, ז) יבמות סב. סג: נדה יג:, ח) [לעיל ג. שבת פח. ע"ש], ט) [נ"ל להם וגו'], י) [עירובין נד. ע"ש], כ) לפניו בקרא לעולם, ל) [בעין יעקב ליתא], מ) נדרים סד:, נ) [נ"ל אחר ד"ה לשמחת], ס) [שמות יט], ע) בס"א: מלכיות, פ) [דברים לא], צ) [כדאיתא מ"ר נשא פ' ז'],

◆

תורה אור השלם

1. וְאֵלֶּה דִּבְרֵי דָוִד הָאַחֲרֹנִים נְאֻם דָּוִד בֶּן יִשַׁי וּנְאֻם הַגֶּבֶר הֻקַם עָל מְשִׁיחַ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וּנְעִים זְמִרוֹת יִשְׂרָאֵל: שמואל ב כג א
2. אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְיָ יַאַסְפֶךָ: ישעיהו נח ח
3. יִלָּפְתוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ: איוב ו יח
4. וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ: בראשית לט י
5. אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ: תהלים פב ו-ז
6. וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ בָהּ: בראשית ט ז
7. לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם: דברים ה כו
8. מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם: דברים ה כה
9. זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ: בראשית ה א
10. וְלִי מַה יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מֶה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם: תהלים קלט יז
11. כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וְלֹא לָנֶצַח אֶקְּצוֹף כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי: ישעיהו נז טז
12. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי: בראשית א לא
13. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ: שמות ד יט
14. בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם: איכה ג ו
15. אַל נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ: במדבר יב יב
16. וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הָבָה לִּי בָנִים וְאִם אַיִן מֵתָה אָנֹכִי: בראשית ל א
17. אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם: ויקרא כו ג
18. לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ: כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי: תהלים פא יד-טו
19. לוּא הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתָי וַיְהִי כַנָּהָר שְׁלוֹמֶךָ וְצִדְקָתְךָ כְּגַלֵּי הַיָּם: וַיְהִי כַחוֹל זַרְעֶךָ וְצֶאֱצָאֵי מֵעֶיךָ כִּמְעֹתָיו לֹא יִכָּרֵת וְלֹא יִשָּׁמֵד שְׁמוֹ מִלְּפָנָי: ישעיהו מח יח-יט
20. וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָה הֶעֱלִיתֻנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל: במדבר כא ה

גליון הש"ס

תום' ד"ה וצריכא. וקבלת תשובתם. עי' תשובת שער אפרים סי' נ':

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' משום דנפישי זכותייהו אבל יחיד: **(ב)** שם א"ר יונתן דאמר ר"ש בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב נאם: **(ג)** שם הא מיתה איכא אמר לך ר' יוסי כיון דליכא: **(ד)** רש"י ד"ה דתן וכו' והכא מבקשי כצ"ל ואות ב' נמחק: **(ה)** תוספות ד"ה אלא וכו' מיירי בפרעה כדכתיב וימת:

◆

מוסף רש"י

כלך אצל יחיד. אצל דוד שמחל לו הקב"ה אותו עון, אף אתה חזור בתשובה (מו"ק טז:). **שהקים עולה של תשובה.** שהוא שב תחלה ונתן דרך לשבים (שם). **מקדמתו.** לפני מיתתו מכרזת לפניו (סוטה ג:). **מלפפתו.** כורכתו (שם). **נשמות שבגוף.** אוצר ששמו גוף (יבמות סב.) פרגוד שחוצץ בין שכינה למלאכים ושם רוחות ונשמות נתונות שנבראו מששת ימי בראשית העתידות להנתן בגופים העתידים להבראות (שם סג:) חדר, כי גוף שם מקום המיוחד לנשמות העתידים להיות נולדים (נדה יג:). **כי רוח.** הרוחות שלפני שגזרתי להיות נולדים קודם, יעטוף, מעכב את הגאולה, דקרא בגאולה כתיב כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף וגו' ונשמות שאני עשיתי יעטוף, ומסיפיה לרישיה מדריש (שם וכעי"ז יבמות שם). **יעטוף** לשון עכבה, כדכתיב והיה העטופים ללבן (שם). **יום הששי.** מאי שנא דכתיב ה' ביום גמר מעשה בראשית, מלמד שהתנה כו'. הששי משמע הששי המיוחד במקום אחר, כדאמרינן בעלמא (חולין צב.). היוך המיומנת, אף כאן ויהי ערב ויהי בקר של גמר בראשית תלוי ביום הששי, והוא ו' בסיון שנתנה בו תורה, מריבוי דה' דריש ביה נמי הא (שבת פח. וכעי"ז לעיל ג.). **במחשכים הושיבני כמתי עולם.** כשאדם נתון במחשך ואינו רואה חשוב כמת (נדרים סד:).

◆

רבינו חננאל

שאם חטא צבור אומר הנה בימי משה חטא צבור ואם הוא יחיד אומר הנה יחיד חטא וחזר בתשובה והיינו דכתיב נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על גבר שהקים עולה של תשובה: העושה מצוה מקדימתו לעולם הבא שנאמר והלך לפניך צדקך וכל העובר עברה מלפפתו בעולם הבא שנאמר ילפתו ארחות דרכם וגו': אמר ריש לקיש בואו ונחזיק טובה לאבותינו שחטאו ונקנסה מיתה בעולם שאילולי כן לא באנו אנו לעולם שנאמר אני אמרתי אלהים אתם אבל חבלתם עצמכם אכן כאדם תמותון וגו'. ומקשינן וכי אילו לא היו חוטאין לא הוו מולדי והכתיב ואתם פרו ורבו ופרקינן שלא היו מוזהרין בפו"ר [אלא] עד יום מתן תורה בלבד. איני והכתיב למען ייטב להם ולבניהם לעולם. ועוד כתיב זה ספר תולדות אדם מלמד שהראהו הקב"ה כל דור ודור כיון שהגיע בדורו של ר' עקיבא שמח בתורתו ונעצב במיתתו. ועוד אמר ר' אמי אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שנאמר ונשמות אני עשיתי. ופרקי' לא תימא לא באנו לעולם אלא אימא כמי שלא באנו לעולם. למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי והכתיב פרשת יבמין ופרשת נחלות איש כי ימות. על תנאי פי' אם יחטאו ימותו. וכי כתיב קרא על תנאי אין דכתיב ויהי ערב ויהי בקר מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית וכו' ומותבינן מי יתן והיה לבבם זה להם לבטל מלאך המות אי אפשר שכבר נגזרה מיתה הא לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהם שנא' למען ייטב להם ולבניהם. ופרקי' ריש לקיש דאמר כר' יוסי דתני לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן שנא' אני אמרתי אלהים אתם וגו' והכתיב למען ייטב להם ולבניהם (א) ופרקי' הא להיטיב להם אבל מיתה ימותו אמר לך ר' יוסי טובה שהבטיחם היא הטובה שלא ימותו שאין לך טובה גדולה מזו: ואקשי' לתנא קמא דר' יוסי והכתיב אכן כאדם תמותון מכלל שאילו לא חטאו לא היו מתים. ופריק מאי מיתה זו דאמר קרא עניות שאילו לא חטאו היו עשירים כיון שחטאו נתקללו בעניות שהיא כמיתה דאמר מר ד' חשובין כמת עני שנאמר כי מתו כל האנשים ומאן נינהו דתן ואבירם והרי לא מתו אלא שירדו מנכסיהן וקרי להו מתים. מצורע שנאמר אל נא תהי כמת מכלל שהמצורע חשוב מת. סומא דכתיב במחשכים הושיבני כמתי עולם. מי שאין לו בנים דכתיב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי. ת"ר אם בחקתי תלכו אין אם אלא לשון תחנונים שנאמר לו עמי שומע לי וגו' כמעט אויביהם אכניע וגו'. וכתיב לו הקשבת למצותי וגו' ויהי כחול זרעך וגו': (ב) היה לכם לומר לפני הקב"ה כיון שאמר מי יתן תאמרו אתה רבון כל העולם תן לנו לב ליראה את שמך ואף רבינו משה לא רמז להם זה הדבר אלא לאחר מ' שנה שנאמר

(א) נ"ל ופרכינן דמשמע דקבלו רק למען להיטיב להם. (ב) נראה דחסר כאן וכצ"ל ת"ר מי יתן וכו' אמר להם משה לישראל היה לכם לומר וכו'.